

Doktor Feliks Piotr Oyrzanowski – pierwszy specjalista ginekologii i położnictwa w Kutnie, inicjator powstania oddziału położniczego w szpitalu św. Walentego

Doctor Feliks Piotr Oyrzanowski – the first specialist in gynaecology and obstetrics in Kutno (Poland), the initiator of the first obstetrical department at Saint Valentine's Hospital

© GinPolMedProject 4 (26) 2012

Artykuł poglądowy/Review article

WITOLD MALINOWSKI, KAROL KOSZADA, ELŻBIETA ŚWIĄTKOWSKA

Katedra i Zakład Pielęgniarstwa Położniczo - Ginekologicznego,
Wydziału Nauk o Zdrowiu, Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie
Kierownik Katedry i Zakładu – prof. dr hab. n. med. Witold Malinowski

Adres do korespondencji/Address for correspondence:

Witold Malinowski

Katedra Pielęgniarstwa Położniczo-Ginekologicznego

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

ul. Żołnierska 48, 71-210 Szczecin

e-mail: witold05@op.pl

Statystyka/Statistic

Liczba słów/Word count 1808/2191

Tabele/Tables 0

Ryciny/Figures 6

Piśmiennictwo/References 5

Received: 15.08.2012

Accepted: 25.10.2012

Published: 10.12.2012

Streszczenie

W pracy przedstawiono sylwetkę doktora Feliksa Piotra Oyrzanowskiego – pierwszego specjalistę z ginekologii i położnictwa w Kutnie, inicjatora powstania oddziału położniczego w szpitalu św. Walentego w Kutnie.

Słowa kluczowe: dr Feliks Oyrzanowski; położnik-ginekolog; szpital św. Walentego w Kutnie

Summary

The paper presents the life of Doctor Feliks Piotr Oyrzanowski - the first specialist in gynaecology and obstetrics in Kutno (Poland), the initiator of the first obstetrical department at Saint Valentine's Hospital in Kutno.

Key words: Dr Feliks Oyrzanowski, gynaecologist-obstetrician, Saint Valentine's Hospital in Kutno

W 1809 roku pożar całkowicie zniszczył szpital w Gostyninie, a obwód gostyniński, w granicach którego leżało Kutno, pozbawiony został jedynej tego typu placówki leczniczej. Najbliższe szpitale znajdowały się w Płocku, Włocławku i Warszawie. Odległość tych placówek sprawiała, że rzeczą niemożliwą było przewiezienie ciężko chorego we właściwym czasie. Próby przetransportowania pacjentów kończyły się najczęściej niepowodzeniem. Z tych powodów w roku 1840 mieszkańcy ziemi kutnowskiej postanowili podjąć starania mające na celu wybudowanie szpitala w Kutnie. Ówczesne władze z polecenia Rady Opiekuńczej Zakładów Dobroczynnych, której podlegały wszystkie szpitale w Królestwie Polskim, powołały Radę Szczegółową do obowiązków której należała organizacja leczenia na terenie swego działania. W skład Rady Szczegółowej powiatu orłowskiego weszli: Feliks Mniewski – właściciel Kutna i okolic, ksiądz Franciszek Jabłoński – dziekan kutnowski, Wincenty Tuszyński – właściciel apteki, Feliks Cielecki – dziedzic Sójek, Tomasz Pruszek – dziedzic Śleszyna i Żychlina, Jan Bardziński – dziedzic Głaznowa. Rada zaczęła gromadzić środki potrzebne do zrealizowania budowy szpitala w Kutnie, organizując zbiórki pieniężne, organizując bale i loterie fantowe. Właściciel miasta Kutno przekazał na ten cel trzy morgowy plac przy ulicy Szosowej. Zamówiono plan (projekt) szpitala¹.

Po przedstawieniu planu i kosztorysu budowy Komisji Spraw Wewnętrznych i Duchownych Królestwa Polskiego oraz po uzyskaniu jej akceptacji w roku 1842 rozpoczęto budowę szpitala - ukończono dwa lata później. Był to czterdziesty siódmy szpital w Królestwie Polskim i mógł równocześnie leczyć dwudziestu jeden chorych (dwa lata później liczbę łóżek zwiększono do dwudziestu sześciu). Szpital kutnowski otrzymał, zgodnie z ówczesnie obowiązującymi zasadami, nazwę: „Szpital świętego Walentego w Kutnie”.

In 1809, the hospital in Gostynin was completely destroyed by fire and the Gostyń district, where Kutno was located, lost the only medical unit of that sort. The closest hospitals were those in Płock, Włocławek and Warsaw. Their remoteness rendered it impossible to transport seriously ill patients in a sufficiently short time. Any such attempts were usually unsuccessful. Therefore, in 1840, the inhabitants of the Kutno region decided to strive to build a hospital in Kutno. By order of the Supervising Council of Charity Institutions, to which all the hospitals in the Kingdom of Poland were subordinated, the authorities set up the Specific Council to organize medical service in the area. The members of the Specific Council of Orłowo county were: Feliks Mniewski - the owner of Kutno and its surroundings, Rev. Franciszek Jabłoński - the Kutno deacon, Wincenty Tuszyński - a pharmacy owner, Feliks Cielecki - the landlord of Sójki, Tomasz Pruszek - the landlord of Śleszyn and Żychlin, Jan Bardziński - the landlord of Głaznów. The Council began to gather the resources necessary to build the Kutno hospital, raising funds through organized collection of money, charity balls and raffles. The owner of the Kutno town donated for this purpose a 4-acre lot in Szosowa street. A plan (design) of the hospital was ordered¹.

After the plan and a cost estimate had been presented to the Commission of Internal and Ecclesiastical Affairs of the Kingdom of Poland and the Commission's approval had been obtained, in 1842 the construction works began and were completed two years later. It was the forty-seventh hospital in the Kingdom of Poland and it could simultaneously handle 21 patients (two years later the number of hospital beds was increased to 26). The Kutno hospital was called, according to the rules of those times, Saint Valentine's Hospital in Kutno.

Ryc. 1. Szpital św. Walentego w Kutnie (zdjęcie z lat 20. XX wieku)²

Fig. 1. Saint Valentine's Hospital in Kutno (a photograph taken in the 1920s)²

W dokumencie „Zadania Rady Głównej Opiekuńczej” z roku 1845 napisano:

„...*W celu ujednoczenia nazw szpitali i nadania im znamion religijnych przyjęto zasadę mianować szpitale od imion świętych, na pamiątkę których instytutów urządzonych zostały lub których szpitale za szczególnych patronów obiorą...*”.

Używając współczesnej nomenklatury, funkcjonujące wówczas szpitale były przygotowane jedynie do leczenia chorych w zakresie chorób wewnętrznych, z tych też względów nie posiadały nawet minimalnego zaplecza chirurgicznego. Leczeniem chirurgicznym zajmowały się nieliczne oddziały zlokalizowane głównie w dużych ośrodkach akademickich.

W 1891 roku rozpoczął pracę w Kutnie dr Antoni Fortunat Troczewski, chirurg z Warszawy, który szpital kutnowski zaczął przekształcać w placówkę nowoczesną, spełniającą ówczesne wymogi europejskie.

W artykule „Szpital św. Walentego w Kutnie”, opublikowanym w „Czasopiśmie Lekarskim”, Nr 10, 11, 12, w roku 1899, dr Troczewski tak wspominał początki swojej pracy:

„...*w roku 1891, dzięki łaskawemu oddaniu pod moją wyłączną opiekę chorych chirurgicznych, przez ówczesnego lekarza Dr Zaleskiego, za co na tem miejscu składam mu serdeczne podziękowanie, zacząłem urządzić specjalny oddział chirurgiczny, uzyskawszy pozwolenie Rady Szpitalnej Powiatowej na poczynienia odpowiednich przeróbek w celu urządzenia Sali*

As it was stated in *The Tasks of the Main Supervising Council of 1845*:

... *In order to unify hospital names and to assign to them marks of spiritual character, a rule has been adopted to name hospitals after saints in whose memory the hospitals were erected or who were chosen as their patrons...* .

In modern terminology, the hospitals of those times were only prepared to treat internal diseases and, as such, they did not have even basic surgical facilities. Surgical treatment was provided by sparse units located mostly in large academic centres.

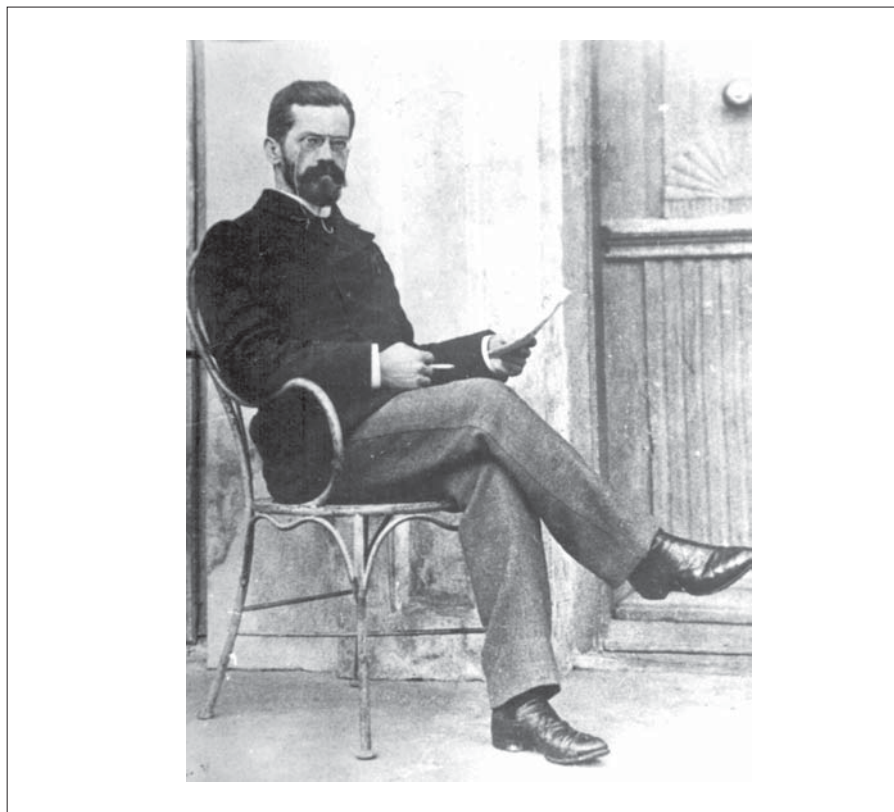
In 1891, Dr Antoni Fortunat Troczewski, a Warsaw surgeon, started working in Kutno and began to transform the hospital into a modern unit complying to the European standards of those times.

Here is how he described the beginnings of his work in an article *Saint Valentine's Hospital in Kutno*, published in *The Medical Journal [Czasopismo Lekarskie]* No. 10, 11, 12 in 1899:

... *in 1891, thanks to Dr Zaleski's kind entrusting me with the sole care of surgical patients, for which I hereby express my heartfelt thanks, I began to organize a special surgical department, having obtained the permission from the County Hospital Council to execute necessary alterations in order to furnish the operating theatre and the wound-dressing room. For a couple of first years I had to operate solely with my own tools and with very primitive*

Ryc. 2. Dr Antoni Fortunat Troczewski (1862 - 1928) - zdj. z przełomu XIX i XX w.

Fig. 2. Dr Antoni Fortunat Troczewski (1862 - 1928) - a photograph from the turn of the 19th and 20th century

operacyjnej i opatrunkowej. Przez kilka pierwszych lat operować musiałem wyłącznie własnymi narzędziami i przy bardzo pierwotnym urządzeniu sali operacyjnej, posiadającej warunki jedynie septyczne..."

W szpitalu, przez pierwsze pięćdziesiąt lat jego istnienia, nie udzielana była jakakolwiek pomoc kobietom ciężarnym. W tym czasie kobiety rodziły w warunkach domowych, bez pomocy osób wykwalifikowanych w położnictwie. Położną lub lekarza wzywano do rodzącej jedynie w przypadkach skomplikowanego porodu. W spisie personelu medycznego dotyczącego Kutna z 1839 roku, nie znajduje się żaden lekarz posiadający tytuł *akuszera*, wykazano natomiast w mieście obecność trzech *akuszerok*.

Na podstawie dostępnych archiwaliów, można przypuszczać, że dopiero osiedlenie się w Kutnie dr Antoniego Troczewskiego, spowodowało zmianę tego stanu rzeczy. W wykazie operacji wykonanych w kutnowskim szpitalu w latach 1891–1899 odnotowano: dwa cięcia cesarskie, jedną laparotomię wykonaną u kobiety będącej w ciąży (?), jak również dziewięć nacięć ropni przymacicza w przebiegu porodu. Zapewne wszystkie te zabiegi wykonał osobiście dr Troczewski.

Istnieją wprawdzie dowody na wcześniejszą działalność położniczą lekarzy pracujących w Kutnie. Dr Szpiganowicz – nadetatowy lekarz Szpitala św. Walentego³, na jednym z posiedzeń Prowincjonalnego Towarzystwa Lekarskiego, zrzeszającego lekarzy z Kutna i Łęczycy, wygłosił referat „*O użyciu kleszczy akuszeryjnych*”, a dr Rajmund Zaleski⁴ w roku 1903, na IX Zjeździe Towarzystwa Lekarzy i Przyrodników Polskich, przedstawił referat zatytułowany „*O najogólniejszym sposobie pobudzania, względnie wzmacniania bólów porodowych przy dzisiejszym poziomie wiedzy*”. Można więc wysnuć wniosek, że lekarze kutnowscy już wcześniej posiadali stosowną wiedzę położniczą, lecz warunki szpitalne uniemożliwiały im powszechne stosowanie swoich umiejętności, mogli je wdrażać jedynie podczas wizyt u rodzących w ich domach.

Pierwszym, profesjonalnie przygotowanym lekarzem w zakresie położnictwa był w szpitalu kutnowskim dr Feliks Oyrzanowski.

Urodził się 15 czerwca 1872 roku w Słomkowie Mokrym w powiecie sieradzkim. Studia medyczne ukończył na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego w 1897 roku. W roku 1898 udał się do Pragi Czeskiej, celem uzupełnienia wiedzy oraz uzyskania specjalizacji w zakresie położnictwa i ginekologii w klinikach czeskich, które w tamtych czasach były w Europie wiodącymi ośrodkami. Jak wielu ówczesnych studentów, w czasie studiów utrzymywał się z pieniędzy uzyskanych za udzielane korepetycje. Również na wyjazd do Czech musiał sam zebrać środki finansowe. Dokonał tego prowadząc wręcz spartański tryb życia. Po powrocie z Czech, objął stanowisko lekarza nadetatowego w szpitalu św. Walentego w Kutnie, w którym powierzono mu prowadzenie oddziału chorób wewnętrznych dla kobiet⁵.

equipment of the operating theatre that only offered septic conditions...

For the first fifty years of the hospital's existence, no help whatsoever was provided there for pregnant women. In those times women bore children in home conditions, without the help of persons with obstetrical qualifications. A midwife or a doctor was called for only if the delivery proved to be complicated. In the register of the Kutno medical staff of 1839, there was no physician with the title of *obstetrician*, and there were three *midwives* in the town.

The available archival materials suggest that the situation changed only after Dr Antoni Troczewski settled in Kutno. The register of surgical operations performed at the hospital in Kutno in the period of 1891 - 1899 included: two Caesarean sections, one laparotomy on a pregnant woman (?) as well as ten incisions of parametrium abscesses in puerperium. Most probably, all the procedures were personally performed by Dr Troczewski.

There is, however, evidence for earlier obstetrical activity of Kutno physicians. Dr Szpiganowicz - a supernumerary physician at Saint Valentine's Hospital³ - gave a lecture *On the Use of Obstetrical Forceps* at a meeting of the Provincial Medical Society that brought together doctors from Kutno and Łęczycza, and Dr Rajmund Zaleski⁴ read the paper *On the Most General Method of Stimulation or Intensification of Labour Pains at the Present State of Knowledge* in 1903, at the 9th Congress of Polish Physicians and Naturalists. Therefore, a conclusion may be drawn that Kutno physicians possessed adequate obstetrical competence even earlier, but the hospital conditions prevented them from putting their knowledge into wider practice, and they could only implement it when visiting parturients in their homes.

The first professionally qualified obstetrician in the Kutno hospital was Dr Feliks Oyrzanowski.

He was born on 15 June 1872 in Słomków Mokry in Sieradz county. In 1897, he graduated from the Medical Faculty of the Warsaw University. In 1898 he went to Prague to supplement his knowledge and to specialize in obstetrics and gynaecology in Czech clinical hospitals that were leading European centres at that time. Like many students then, he supported himself during his university years by private tutoring. He also had to secure himself the funds for his stay in the Czech lands. That was achieved through a literally Spartan lifestyle that he imposed on himself. Having come back to Poland, he took up the position of a supernumerary physician at Saint Valentine's Hospital in Kutno, where he was entrusted with the management of the women's internal disease department⁵.

Dr Oyrzanowski był w szpitalu kutnowskim pierwszym lekarzem, który posiadał specjalizację z ginekologii i położnictwa. Z racji zdobytej w Pradze specjalizacji, w prowadzonym przez siebie oddziale chorób wewnętrznych dla kobiet, zajmował się również leczeniem tzw. chorób kobiecych. Był też w Kutnie i okolicy bardzo cenionym położnikiem (*akuszerem*)⁶. Jemu więc należy bezwzględnie przypisać pierwszeństwo w organizacji w Kutnie oddziału położniczego. Oddział położniczy, w okresie działalności dr Oyrzanowskiego, był tworem nieformalnym, albowiem oficjalnie powstał dopiero w roku 1931. Dowodem na to jest roczne sprawozdanie finansowe szpitala kutnowskiego za rok 1931. W dokumencie tym, w rubryce wydatki, figuruje pozycja „położnictwo”. Oddział położniczy w tym czasie liczył pięć łóżek. Oczywiście nie znaczy to, iż w latach wcześniejszych w szpitalu nie odbywały się porody. W sprawozdaniach finansowych z lat wcześniejszych, wykazane były wydatki związane z opłaceniem, wzywanej z miasta położnej, do porodów odbywającego się w szpitalu⁷. Należy pamiętać, iż w na początku ubiegłego wieku, porody w szpitalu należały do wyjątków. Kobiety rodziły w domu, a pomoc rodzajem świadczyły inne kobiety („*babki*”). Lekarza wzywano jedynie do porodów przebiegających z powikłaniami, zaniedbanych, lub w sytuacjach gdy „*babki*”, lub wyszkolone położne nie mogły sobie poradzić.

Wyształconych położnych, po tzw. „*szkołach babienia*”, na początku dwudziestego wieku było w całym powiecie kutnowskim zaledwie osiem⁸.

Dr Oyrzanowski zasłynął na terenie powiatu kutnowskiego, jako wysokiej klasy lekarz, specjalista akuszer i ginekolog.

Z kronikarskiej rzetelności należy dodać, iż zgodnie z zapisami w księgach szpitala kutnowskiego, w roku 1927 w szpitalu św. Walentego przyjęto 24 po-

Dr Oyrzanowski was the first physician at the Kutno hospital who had specialized in gynaecology and obstetrics. Thanks to his specialization completed in Prague, he also dealt with gynaecological diseases in the department of women's internal disease that he ran. In Kutno and its surroundings, he was also a highly respected obstetrician (*accoucheur*)⁶. It is he, therefore, who should be credited for precedence in organizing an obstetrical department in Kutno. In the times of Dr Oyrzanowski's hospital activity, the obstetrical department was still an informal institution, and it was officially established only in 1931, as it was evidenced in the yearly financial report of the Kutno hospital for 1931. In the *Expenses* column of that report, *Obstetrics* was one of the items. The obstetrical department consisted of five beds at that time. That does not mean, of course, that there had been no deliveries at the hospital in earlier years. Earlier financial reports included expenses for paying a midwife, summoned from the town for deliveries taking place in hospital⁷. It should be remembered that in the early 20th century hospital deliveries were exceptions. Women delivered at home, with the help from other women (informally called *babki*). A doctor was called for only when a delivery was complicated, neglected, or when the helping women or trained midwives could not manage it on their own.

At the beginning of the 20th century, there were only 8 educated midwives after midwifery courses in the whole Kutno county⁸.

Dr Oyrzanowski became famous in Kutno county as a highly competent physician, specialist obstetrician and gynaecologist.

For the sake of chronicler's accuracy it should be added that, according to the Kutno hospital books, in 1927, 24 deliveries took place at Saint Valentine's hospital, in 1931 - when the obstetrical department was

Ryc. 3. Personel szpitala św. Walentego w Kutnie (rok 1928). Pośrodku siedzi dr Feliks Oyrzanowski

Fig. 3. The staff of Saint Valentine's Hospital in Kutno (1928). In the middle, Dr Feliks Oyrzanowski is sitting

rody, w roku 1931 – w roku oficjalnego utworzenia oddziału położniczego, porodów odbyło się 99, cztery lata później zanotowano ponad 20% wzrost liczby porodów (120). W roku 1936, tylko w pierwszym półroczu, odnotowano 88 porodów odbytych w szpitalu⁹.

W czasie wojny rosyjsko – japońskiej dr Oyrzanowski będąc poddany cesarstwa Rosji, powołany został w 1904 roku do służby wojskowej, trafiając do szpitala wojennego w Mandżurii. Jako lekarz wojskowy, przetrwał dziewięciomiesięczne oblężenie w Port Artur. Po kapitulacji twierdzy, w maju 1905 roku, drogą morską, wraz z rannymi i chorymi żołnierzami, został ewakuowany do Odessy. Za pełną poświęcenia pracę na rzecz chorych i rannych, otrzymał trzy odznaczenia wojenne, w tym Order św. Anny z Mieczami.

W 1905 roku powrócił do pracy w szpitalu kutnowskim. Dziewięć lat później, w sierpniu 1914 roku, po wybuchu I wojny światowej ponownie został zmobilizowany i znalazł się w szpitalu wojennym, ulokowanym w twierdzy Modlin. Tam też dostał się do niewoli niemieckiej. Dzięki usilnym staraniom społeczeństwa kutnowskiego, władze niemieckie w 1916 roku zwolniły go z obozu jenieckiego i skierowały do pracy w rodzinne strony, jednak nie do Kutna, lecz do Gostynina, na stanowisko zastępcy lekarza powiatowego do walki z epidemią tyfusu¹⁰.

Po zakończonej wojnie w 1918 roku i po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, dr Oyrzanowski powrócił do Kutna, gdzie owacyjnie był witany przez społeczeństwo kutnowskie i w triumfalnym pochodzie, przy dźwiękach orkiestry, przeprowadzony z dworca

officially established - there were 99 deliveries, and four years later the number of deliveries increased by over 20% (120). In 1936, only in the first half of the year, 88 deliveries took place at the hospital⁹.

During the Russo-Japanese war, Dr Oyrzanowski, being a subject of the Russian tsar, was enlisted for military service in 1904 and was directed to a military hospital in Manchuria. As a military doctor, he survived the 9-month siege of Port Arthur. After the fortress had surrendered, in May 1905, he was evacuated by sea to Odessa, along with wounded and sick soldiers. For his devotion to serving the sick and the wounded, he was awarded three war medals, including the Order of St. Anna with Swords.

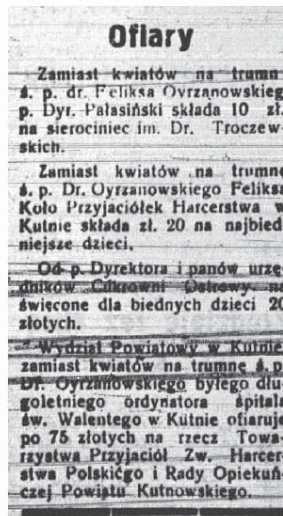
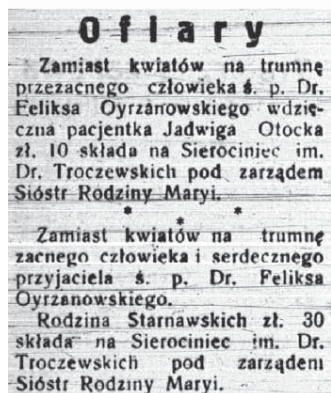
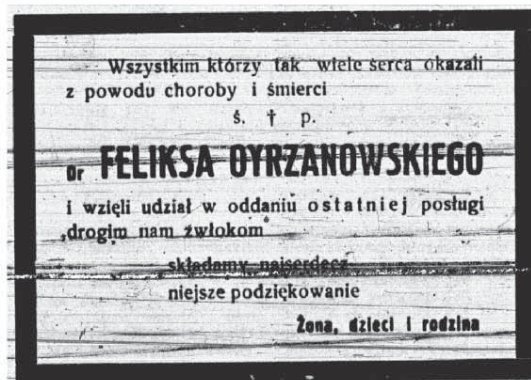
In 1905, he returned to work at the hospital in Kutno. Ten years later, in August 1914, after the World War I had broken out, he was drafted again and found himself in a military hospital located in the Modlin fortress. There he was captured by the Germans. Thanks to strenuous efforts of the Kutno community, the German authorities released him in 1916 from the POW camp and sent him to work in his home area, not in Kutno, though, but in Gostynin, where he became a deputy of the county physician for the management of a typhus epidemic¹⁰.

In 1918, when the war ended and Poland regained independence, Dr Oyrzanowski returned to Kutno, where he was greeted enthusiastically by the Kutno community and accompanied on his way from the railway station to his home by a triumphant procession to the sound of an orchestra. He resumed his work at

Ryc. 4. Dr Feliks Oyrzanowski (1872 – 1938)

Fig. 4. Dr Feliks Oyrzanowski (1872 - 1938)

Ryc. 5. Wycinki z prasy kutnowskiej – „Echo”, Nr 15, 10 kwietnia 1938 rok

Fig. 5. Press clippings from a Kutno newspaper - Echo, 15, 10 April 1938

kolejowego do domu. Pracował nadal w szpitalu kutnowskim. Po śmierci dr Troczewskiego, przez okres kilku miesięcy, do czasu zatrudnienia dr Perkowicza, pełnił funkcję dyrektora szpitala.

Organizacja i uruchomienie oddziału położniczego w szpitalu św. Walentego, to nie jedyne pionierskie osiągnięcie dr Feliksa Oyrzanowskiego. Należy wspomnieć o tym, iż wraz z dr Józefem Umińskim zorganizował on prywatną pracownię rentgenowską, inwestując w to przedsięwzięcie własne środki finansowe. Aparatura jeszcze kilka lat po II wojnie światowej służyła mieszkańcom Kutna¹¹. Pomimo niewątpliwych zasług dla lecznictwa kutnowskiego, w 1936 roku, po przeszło trzydziestoletniej pracy w szpitalu św. Walentego w Kutnie, dr Oyrzanowski został nieoczekiwanie zwolniony z pracy w szpitalu, chociaż był jeszcze w pełni sił i energii. Przyczyn tego zwolnienia nie udało się ustalić, jednak z całą pewnością nie były to przyczyny natury zawodowej, być może zadecydowały inne przesłanki. Po tym pożałowania godnym incydencie, dr Oyrzanowski rozpoczął starania o zaopatrzenie emerytalne, kroki te jednak z powodów formalnych spełzły na niczym. Po tych traumatycznych dla Doktora wydarzeniach, nestor medycyny kutnowskiej załamała się psychicznie, zaczął podupadać na zdrowiu. Dwa lata później, w dniu 7 kwietnia 1938 roku, w wieku 66 lat, zmarł na zapalenie płuc.

Przyjaciel dr Oyrzanowskiego Witold Piasecki, w wspomnieniu pośmiertnym napisał o nim:

„...Już w wieku podeszłym, pracując stale, bardzo intensywnie, niejednokrotnie przemęczony, wstawał w nocy za każdym dzwonkiem, aby opóźnienie pomocy nie spowodowało złych następstw dla chorego.

Takim był do ostatniej chwili, kiedy już chory na grype, mając 39° ciepłoty, pojechał do chorego. Kiedy powrócił do Kutna, jeden z kolegów i przyjaciół przyprowadził go slaniającego się do domu, aby się położył i więcej nie wstał...”¹².

Pochowany został na Cmentarzu Parafialnym w Kutnie.

Dr Feliks Piotr Oyrzanowski pracował do ostatnich chwil swego życia wyznając zasadę, iż zawód lekarza nie jest zwykłą profesją, jest czymś więcej – jest powołaniem i misją jaką należy wypełniać do końca życia. W pierwszą rocznicę śmierci dr Oyrzanowskiego, jego następcą na stanowisku ordynatora oddziału położniczo – ginekologicznego, dr Talikowski napisał:

„Ś. P. Dr med. Feliks Oyrzanowski.

7 kwietnia b.r. przypadła pierwsza rocznica zgonu śp. Dr med. Feliksa Oyrzanowskiego, byłego ordynatora szpitala św. Walentego w Kutnie, byłego prezesa obwodu Kutnowsko – Gostynińskiego Związku Lekarzy RP, długoletniego lekarza Ubezpieczalni Społecznej i Ośrodka Zdrowia w Kutnie. Urodzony w roku 1871, po ukończeniu gimnazjum w Kaliszu i Wydziału Lekarskiego w Warszawie, specjalizował się w położnictwie i chorobach kobiecych w Pradze Czeskiej, po czym osiedlił się stale w Kutnie. Tutaj, dzięki głębokiej wie-

the Kutno hospital. After Dr Troczewski's death, he held the position of the hospital's director until Dr Perkowicz was employed.

The organization and opening of the obstetrical department at Saint Valentine's Hospital was not the only pioneering achievement of Dr Oyrzanowski. It must be remembered that, together with Dr Józef Umiński, he equipped a private X-ray laboratory, investing his private funds in the enterprise. The apparatus was used by the Kutno community even several years after the World War II had ended¹¹. Despite his unquestionable contribution to the medical service in Kutno, in 1936, after over 30 years of work at Saint Valentine's Hospital, Dr Oyrzanowski was unexpectedly dismissed from his work in hospital even though he was still full of energy and zest. The reasons of his dismissal have not been established, but certainly they were not professional grounds; some other motives must have played a role. After this regrettable event, Dr Oyrzanowski took steps to obtain his retirement pension but, due to formal obstacles, his efforts came to nothing. Due to those traumatic developments, Dr Oyrzanowski suffered from a mental breakdown and a decline in health. Two years later, on 7 April 1938, he died of pneumonia at the age of 66.

A friend of Dr Oyrzanowski's, Witold Piasecki, wrote in his posthumous memories of the Doctor:

... Even at an elderly age, working constantly and very intensely, often being exhausted, he would get up at night at every bell, so that his delay would not bring about bad consequences for the patient.

He remained like that until his last moment when, ill with flu and with 39° of fever, he went to visit a patient. When he returned to Kutno, one of his colleagues and friends brought him staggering into the house to lie down and never to get up again...¹²

He was buried at the parish cemetery in Kutno.

Dr Feliks Piotr Oyrzanowski worked until the last moments of his life, remaining faithful to the principle of the medical profession being something more than just a profession: to him it was a vocation and a mission to be fulfilled until one's final day. On the first anniversary of Dr Oyrzanowski's death, his successor as the head of the obstetrical and gynaecological department, Dr Talikowski, wrote:

The late Dr Feliks Oyrzanowski, MD.

On 7 April this year we celebrated the first death anniversary of the late Dr Feliks Oyrzanowski, MD, the former head of Saint Valentine's Hospital in Kutno, the former President of the Kutno-Gostynin Association of Physicians of Poland, a long-time physician of the Social Insurance and Health Centre in Kutno. Born in 1871, after graduating from a high school in Kalisz and the Faculty of Medicine in Warsaw, he specialized in obstetrics and gynaecological diseases in Prague and then settled permanently in Kutno. Here, thanks to his deep knowledge, diligence and unequalled sense of duty, he won the trust of the local community, pursu-

dzy, staranności i rzadko spotykanej obowiązkowości, zdobył zaufanie mieszkańców Kutna i okolicy, rozwijając szeroka praktykę lekarską. Z chwilą powstania instytucji społecznych – b. Kasy Chorych, później Ubezpieczalni i Ośrodka Zdrowia w Kutnie, poświęcił się wkrótce pracy społecznej w tych instytucjach. Ciężko pracował przez całe życie, nikomu nie odmawiał swojej pomocy i takim pozostał do końca życia.

Pomimo podeszłego wieku, będąc już chorym, nie umiał odmówić pomocy bliźniemu pojechał do chorego do Witoni, zapadł ciężko na zapalenie płuc i mimo nadludzkich wysiłków kolegów – przyjaciół życie zakończył.

Śmierć Dr Oyrzanowskiego była ciężką stratą dla instytucji w których pracował. Odszedł bowiem ceniony i ofiarny pracownik, wzór lekarza społecznika, szanowany kolega i towarzysz pracy.

Zasmucił śmiercią swoją oddanych mu kolegów lekarzy, dla których był prawdziwym przyjacielem, należał bowiem do typu tych ludzi, którzy brzydzą się niesprawiedliwością i obłudą, a szukają prawdy.

Pozostawił po sobie pamięć nieskazitelnego człowieka, zasłużonego lekarza społecznika, kochanego kolegi.

Cześć twemu kryształowemu sercu i Twojej pracy!
Po ciężkich trudach odpoczywaj wiecznie, drogi przyjacielu.

Kutno w kwietniu 1939 roku.

Dr Wacław Talikowski¹³.

ing his extensive medical practice. Since the origin of social institutions - the former Sickness Fund and later the Insurance Fund and the Health Centre in Kutno - he devoted himself to social work there. He worked hard throughout his life, never refusing to help, and he remained like that until the end.

In spite of his elderly age, himself being ill, he could not refuse to help a needy person, so he went to Witonia and, consequently, fell heavily to pneumonia and - despite superhuman efforts of his colleagues - deceased.

The death of Dr Oyrzanowski was a severe loss for the institutions where he had worked. They lost a valued and devoted worker, a model of a socially committed physician, a respected colleague and friend.

His death grieved his fellow doctors, for whom he was a real friend, as he had been one of those who abhor injustice and hypocrisy and seek the truth.

He remained in our memory as a righteous man, a distinguished physician and social worker, a dear friend.

We pay honour to your crystal heart and your work!
Rest in eternal peace after severe hardships, our dear friend.

Kutno, April 1939.

Dr Wacław Tabkowski¹³.

Ryc. 6. Grobowiec dr Feliksa Oyrzanowskiego (1872 – 1938) na Cmentarzu Parafialnym w Kutnie
Fig. 6. The tomb of Dr Feliks Oyrzanowski (1872 - 1938) at the parish cemetery in Kutno

Przypisy:

¹ Wśród historyków istnieją rozbieżne opinie, co do autora planów szpitala w Kutnie. Eleonora Bergman podaje, iż szpital wybudowano „...prawdopodobnie według planów H. Marconiego...”, natomiast Grażyna Majewska, jako autorów projektu podaje Sylwestra Baldi i Stefana Balińskiego.

² Wszystkie zdjęcia pochodzą z prywatnego archiwum dr n. med. Karola Koszady.

³ Stanowisko lekarza nadetatowego w szpitalu było nieopłacane, tzn. lekarz nadetatowy za swoją pracę nie otrzymywał żadnego wynagrodzenia.

⁴ Dr Zaleski pracował w kutnowskim szpitalu na stanowisku lekarza etatowego od roku 1871, aż do chwili przejścia na emeryturę, to jest do listopada 1896 roku.

⁵ Daty osiedlenia się w Kutnie dr Oyrzanowskiego nie udało się ustalić. Dr Franciszek Sienkiewicz, w swojej pracy o szpitalu kutnowskim, sugeruje rok 1903. Ponieważ staż polskich lekarzy w klinikach zagranicznych trwał zazwyczaj około dwóch lat, to można przyjąć, że przyjazd dr Oyrzanowskiego do Kutna nastąpił wcześniej, około roku 1900.

⁶ W latach wcześniejszych, urzędujący w Kutnie lekarze powiatowi: dr med. Leon Sokołowski (1844 – 1855), mgr med. Andrzej Rutkowski (1857-1859), oraz dr med. Mikołaj Chwałowski (w Kutnie od roku 1860) posiadali tytuł akuszerki, jednak działalnością położniczą zajmowali się sporadycznie i to tylko w domu rodziców, dokąd wzywani byli przez rodzinę ciężarnej kobiety.

⁷ Położną na stałe, na etacie, zatrudniono w kutnowskim szpitalu dopiero w latach trzydziestych ubiegłego wieku.

⁸ W wspomnianym wcześniej wykazie personelu medycznego z roku 1839, w powiecie orłowskim, którego władze miały swoją siedzibę w Kutnie, wymieniono trzy położne. Były to panie: Ela Lewkowa, Marianna Frej, oraz Anna Kujawska. (*Powiat kutnowski powstał po reformie administracyjnej w roku 1867*).

⁹ Wzrastająca liczba porodów odbywających się w szpitalu świadczy o wzroście świadomości społeczeństwa kutnowskiego, które zaczęło dostrzegać korzyści płynące z fachowej opieki nad kobietą w ciąży. Dla porównania w latach siedemdziesiątych XX wieku, kiedy opieka zdrowotna była powszechnie dostępna dla wszystkich obywateli, w kutnowskim szpitalu rocznie odbywało się około 2 tys. porodów.

¹⁰ Lekarzami powiatowymi w czasie wojny, na terenach zajętych przez Niemców, byli niemieccy lekarze wojskowi.

¹¹ Szpital kutnowski w latach międzywojennych, z powodu braku środków finansowych, nie posiadał pracowni rentgenowskiej. Prywatna pracownia rentgenowska dr Oyrzanowskiego i dr Umińskiego, została zaanektowana dla potrzeb szpitala kutnowskiego przez niemieckie władze okupacyjne w latach czterdziestych XX wieku.

¹² F. Sienkiewicz, J. Sienkiewicz, *Szpital w Kutnie 1841 – 1971*, maszynopis, s. 276.

¹³ W cytowanym tekście zachowano oryginalną pisownię, interpunkcję, jak również formatowanie tekstu.

Annotations:

¹ Historians differ in their opinions as to who was the author of the plans of the Kutno hospital. Eleonora Bergman wrote that the hospital had been built ... *most probably according to plans by H. Marconi...*, while Grażyna Majewska named Sylwester Baldi and Stefan Baliński as the authors of the design.

² All photographs come from the private archive of Mr Karol Koszada, MD, PhD.

³ The position of a supernumerary physician in hospital was not remunerated, i.e. a supernumerary physician did not receive any salary for his work.

⁴ Dr Zaleski worked at the Kutno hospital as a numerary physician since 1871 until his retirement, i.e. November 1896.

⁵ The date of Dr Oyrzanowski's settlement in Kutno has not been established. Dr Franciszek Sienkiewicz suggested in his study on the Kutno hospital that it could have been 1903. Since the internship of Polish physicians in foreign hospitals usually lasted approximately two years, it might be assumed that Dr Oyrzanowski arrived in Kutno earlier, around 1900.

⁶ In earlier years, the county doctors residing in Kutno: Leon Sokołowski, MD PhD (1844 - 1855), Andrzej Rutkowski, MD (1857 - 1859), Mikołaj Chwałowski, MD, PhD (in Kutno since 1860) had the title of an obstetrician but engaged in obstetrical activity only occasionally and only in the parturient's home when they were called by her family.

⁷ A midwife was employed on a permanent basis, full-time, in the Kutno hospital only in the 1930s.

⁸ In the above-mentioned register of medical staff of 1839 in Orłowo county, whose authorities were located in Kutno, three midwives were listed. They were: Ela Lewkowa, Marianna Frej and Anna Kujawska. (*Kutno county was formed after an administrative reform of 1867*).

⁹ The increasing number of hospital deliveries is an evidence of an increased awareness of the local inhabitants, who began to see the benefits of professional care of pregnant women. For comparison, in the 1970s, when medical care was generally available to all citizens, around 2,000 births took place in the Kutno hospital.

¹⁰ During the war, in the territories occupied by the Germans, German military physicians held the positions of county doctors.

¹¹ Between the wars, the hospital in Kutno did not possess an X-ray laboratory due to a lack of funds. The private X-ray laboratory furnished by Dr Oyrzanowski and Dr Umiński was annexed for the needs of the Kutno hospital by the German occupation authorities in the 1940s.

¹² F. Sienkiewicz, J. Sienkiewicz, *The hospital in Kutno, 1841 - 1971*, typescript, p. 276.

¹³ The original spelling, punctuation and text formatting has been preserved in the quotation.

Piśmiennictwo / References:

1. **Koszada K, Lesiak H, Świątkowska E.** „Szpital Kutnowski. 1840 – 2005”, For Press. Kutno 2005.
2. **Koszada K, Świątkowska E.** Feliks Oyrzanowski – zapomniany lekarz ze Szpitala św. Walentego w Kutnie. *Kutnowskie Zeszyty Regionalne, T. XI, Kutno 2007:257 – 264.*
3. **Majewska G.** Architektura na tle rozwoju przestrzennego miasta. W: Kutno. Dzieje miasta. Red. Rosin R. PWN, Warszawa – Łódź 1984: 368.
4. **Sienkiewicz F, Sienkiewicz J.** Szpital w Kutnie. 1841 – 1971. Maszynopis.
5. **Troczeński AF.** Szpital św. Walentego w Kutnie. *Czasopismo Lekarskie.* 1899; Nr 10,11,12.